

Stockholm den 12 december 2023

Justitiedepartementet
ju.remissvar@regeringskansliet.se

En översyn av regleringen om frihetsberövande påföljder för unga (SOU 2023:44) Ju2023/01830

1. Inledning

Barnrättsbyrån har beretts tillfälle att svara på remiss av SOU 2023:44, En översyn av regleringen om frihetsberövande påföljder för unga. Barnrättsbyrån är en unik funktion med oberoende barnombud som erbjuder barn socialt och juridiskt stöd, råd och praktisk hjälp i frågor som rör deras rättigheter. Under de senaste åren har Barnrättsbyrån arbetat särskilt inriktat på rättighetsfrågor kopplade till barn och unga placerade inom Statens Institutionsstyrelse (SiS). Arbetet har bland annat resulterat i rapporten "...och jag kunde inte andas" – en granskning av våld mot barn på de statliga ungdomshemmen år 2021 samt en uppföljande rapport 2022 som visade att trots omfattande insatser och åtgärder är situationen för barn på SiS fortsatt alarmerande. Det går inte att dra slutsatsen att varken våld mot barn eller andra missförhållanden inom myndigheten minskar. Vår granskning "Vem ska tro på mig?" från 2023 visar också på allvarliga problem med sexuella övergrepp och kränkningar mot barn på de statliga ungdomshemmen, att detta är ett strukturellt problem och att barnens egna uppgifter om sexuella övergrepp stannar inom SiS, trots att de enligt lag ska anmälas till åklagare och IVO.

Barnrättsbyrån har valt att kommentera de delar som är mest relevanta utifrån vårt direkta arbete med barn och unga och vår granskning av våld och övergrepp på SiS särskilda ungdomshem.

2. Sammanfattning

Barnrättsbyrån **avstyrker** samtliga förslag i utredningen och vill framföra att varken Kriminalvården eller Statens institutionsstyrelse såsom myndigheten ser ut idag bör få huvudansvar för barn som dömts till frihetsberövande straff och inte heller bör SiS få ansvara för tvångsvård, mot bakgrund av de omfattande

BARNRÄTTSSBYRÅN.

och allvarliga brister myndigheten uppvisar¹ fått allvarlig kritik för² och inte lyckas åtgärda trots omfattande insatser, åtgärder och reformer. Vidare visar den nyligen presenterade utredningen *För barn och unga i samhällsvård* (SOU 2023:66) att barn och unga som vårdas på SiS har sämre fysisk och psykisk hälsa, sämre skolresultat och sämre relationer än barn som inte befinner sig i samhällsvård. Samma utredning anför också att institutionsvård av barn behöver minska.

I den nu aktuella utredningen framförs inte någon övertygande argumentation för en sådan avgörande reform som det skulle innebära om Kriminalvården får ansvar för den lilla grupp barn som begår allvarligare brott. Även om SiS har misslyckats med sitt uppdrag anser Barnrättsbyrån inte att det är skäl för en sådan reform som nu föreslås.

Vi anser att tvångsvården av barn i sin helhet bör utredas i ett samlat grepp i den aviserade utredningen om en reformerad tvångsvård samt total översyn av SiS uppdrag och verksamhet. En sådan reform bör utgå ifrån beprövad erfarenhet och forskning med högkvalitativt socialt arbete som grund, i kombination med hög säkerhet när så krävs, med fokus på behandling, rehabilitering och återanpassning i samhället, inte straff. Ett exempel på vad som skulle kunna ingå i en sådan reform, som den nu aktuella utredningen lyfter men tyvärr inte utrett som alternativ, är kvalificerade behandlingsfamiljer.

Vi ser med stor oro på att utredningen inte utrett eller presenterat förslag på själva innehållet i de insatser som barn i fängelse ska erbjudas.

Eftersom regeringen redan aviserat att de tänker gå vidare med förslagen inom en kortare tidsram än utredningens plan, och det innebär en reform som är systemförändrande, vill Barnrättsbyrån understryka å det starkaste att barnrättsperspektivet måste stärkas avsevärt i det kommande arbetet. För det första måste portalparagrafer om barnets bästa och rätt att komma till tals införas i lagstiftningen. Barns möjligheter att föra fram klagomål, att få upprättelse och rätt till ombud måste också tydliggöras. Vidare bör barn kallas barn och inte ungdomar i nämnda lagstiftning och åtgärder. Innehållet i den nya

¹ Se hänvisning till våra rapporter från 2021, 2022 och 2023 i inledningen ovan

² Inspektionen för vård och omsorg. Tillsyn av SiS särskilda ungdomshem 2021-22. 2023, Riksdagens Ombudsmän. Initiativ om platsbristen på Statens institutionsstyrelses särskilda ungdomshem. Beslut 2023-02-08, dnr 5633-2022. Riksdagen. Socialutskottets betänkande 2021/22:SoU37 Vård av unga vid Statens institutionsstyrelses särskilda ungdomshem

verksamheten måste också säkerställa barns rätt till utbildning och vård, både utifrån socialtjänstens samt hälso- och sjukvårdens överlappande ansvarsområden och att samverka mellan dessa instanser säkerställs.

Barnrättsbyrån vill även framföra att ytterligare beredning behövs kring användningen av särskilda befogenheter i den nya verksamheten. Vi ställer oss mycket frågande till om isolering i upp till tio timmar är rimligt i förhållande till barn, samt till om bältning av barn ska vara möjligt i den nya verksamheten, då det är något som får användas inom Kriminalvården idag.

Innehållet i insatserna för barn i fängelse måste syfta till återanpassning till ett liv utanför och säkerställa barnets rätt till viktiga relationer såsom barnets familj och att även dessa får det stöd och hjälp de behöver. Eventuella framtida anstalter för barn måste hållas separerade från anstalter för vuxna.

Vi ser med stor oro på att kriminalvården på denna korta tid, utan tydliga direktiv ska kunna ta fram behandlingsprogram anpassade för barn, bygga upp fungerande skolverksamhet och ordna anpassade lokaler och rekrytera lämplig personal. Redan idag tyngs kriminalvården av överbeläggningar och svårigheter med att tillgodose barns rättigheter i häkte, både vad gäller skolgång och att bryta isolering under det lagstadgade antalet timmar per dag.

3. Övergripande synpunkter

Inledningsvis vill Barnrättsbyrån lyfta det faktum att det pågår flera parallella utredningar och reformer kopplat till denna nu aktuella utredning. Det är problematiskt att få en överblick och fullt ut se konsekvenserna av förslagen i denna utredning då det olika utredningarna och reformerna idag inte hänger ihop. Barnrättsbyrån ser att det hade varit bättre om denna fråga hade utretts inom ramen för kommande aviserade utredningen om en reformerad statlig tvångsvård. Även om det finns poänger med att differentiera grupperna barn som begår brott och barn som av andra skäl tvångsvårdas, löses detta inte genom att enbart plocka ut gruppen barn som är dömda till slutet ungdomsvård från SIS till Kriminalvården, då en stor andel barn som begått allvarliga brott fortsatt befinner sig på SIS ungdomshem enligt LVU.

Barnrättsbyrån välkomnar att utredningen tydligt lyfter att barnets bästa ska komma i främsta rummet, vi hade dock önskat att man i stället för den formuleringen valt formuleringen "i första hand beaktas vad som bedöms vara

barnets bästa” i enlighet med översättningen av artikel 3 i Barnkonventionen från 2018³. Det är dock positivt att utredningen belyser vikten av proportionalitet, förutsebarhet samt att fokus vid verkställighet av frihetsberövande påföljder för barn måste vara att minska skadeverkningarna av inlåsning och förebygga risk för återfall i brott. Utöver att vi avstyrker förslaget om att flytta över huvudansvar från SIS till Kriminalvården för barn som dömts till frihetsberövande straff ser vi dock även med stor oro på att utredningen inte ytterligare utrett eller presenterar förslag på själva innehållet i de insatser som barn i fängelse ska erbjudas.

Barnrättsbyrån ställer sig positiva till att det i utredningens direktiv följer att barns och ungas egna erfarenheter ska tillvaratas och att synpunkter från barn och unga med erfarenheter av slutna ungdomsvård ska inhämtas. Vi önskar dock att det hade utförts på ett mer ändamålsenligt sätt. Av vad som framgår av utredningen har inte barnens delaktighet främjats på bästa sätt. Om barn ska göras delaktiga bör detta ske på ett mer integrerat sätt där deras tankar och åsikter får större genomslag så att delaktigheten inte bara blir en ruta som checkas av. Två nyligen presenterade utredningar har gjort detta mycket mer föredömligt, SOU 2023:40 och SOU 2023:66.

Till stor del instämmer Barnrättsbyrån i det särskilda yttrande som Barnombudsmannens chefsjurist Tove Björnheden avgett. I tillägg till det särskilda yttrande vill vi framföra att det, för de fall att regeringen går vidare med förslagen i denna utredning, bör det införas en möjlighet till villkorlig frigivning även för barn som döms till en frihetsberövande påföljd. Detta för att för att leva upp till barnkonventionens krav på att frihetsberövande av barn ska ske kortast lämpliga tid. Och att en villkorlig frigivning bör innehålla krav på fortsatt stöd-, behandlings- och rehabiliteringsinsatser utifrån det individuella barnets behov.

Ida Hellrup
Biträdande generalsekreterare, Barnrättsbyrån

³ Prop. 2017/18:186 Inkorporering av FN:s konvention om barnets rättigheter